

A. LEHR

Alexius Julien, Lotharings
klokkengieter te Weert
en Lier

1 9 6 8

OVERDRUK

't Land van Ryeen

DRIEMAANDELIJKS KULTUREEL LIERS TIJDSCHRIFT

ALEXIUS JULLIEN, LOTHARINGS KLOKKENGIETER TE WEERT EN LIER

Bij een nadere beschouwing van de geschiedenis der klokkengieterkunst is het altijd weer merkwaardig te konstateren, dat in de 17de eeuw vele Lotharingse klokkengieters in de Nederlanden en West-Duitsland werkzaam waren. De meesten van hen hadden reeds in de eerste helft van die eeuw hun geboorteland definitief verlaten, zonder twijfel mede als gevolg van het feit dat omstreeks die tijd ook Lotharingen door de verschrikkingen van de Dertigjarige Oorlog (1618-1648) geteisterd werd. Doch zelfs afgezien daarvan waren zij er ook op economische gronden toe gedwongen; voor zoveel klokkengieters in zo'n betrekkelijk klein gebied was onmogelijk emplooi te vinden. De Lotharingse gieters zijn dan ook bij uitstek de rondreizende klokkengieters geworden, een groep ambachtslieden die hoe verspreid ook, toch steeds een hechte gemeenschap heeft weten te vormen. In vele archieven komt men hun namen tegen en vanuit vele torens klinken nog steeds hun klokken.

De meeste van hun werkstukken zijn echter geen opvallende getuigenissen van een grote artistieke begaafdheid. Slechts zeer weinig Lotharingse gieters hebben zich dan ook aan die betrekkelijke middelmatigheid weten te onttrekken. De bekendste onder hen zijn de gebroeders François en Pieter Hemony, afkomstig van Levécourt (tegenwoordig dep. Haute-Marne) die gedurende de periode 1642-1680 vanuit Zutphen, Gent en Amsterdam vele

torens van een klankvol en zuiver klokkenspel hebben voorzien (1). Ons verhaal zal echter niet over deze meestergieters gaan, doch over Alexius Jullien, een Lotharings gieter die voortdurend gepoogd heeft genoemde middelmatigheid te overwinnen, doch in wezen daar nimmer in geslaagd is.

Daar de meeste Lotharingse gieters vrijwel steeds aan het reizen en trekken waren, is het opstellen van een genealogie van die families gewoonlijk een uiterst gekompliceerde zaak en dikwijls afhankelijk van toevallige vondsten in de meest uiteenlopende archieven. Deze belemmering is ook van kracht voor de oudste generatie Jullien. Wij weten slechts dat een zekere Nicolas Jullien in 1667 te Damblain (Haute-Marne) woonde en in 1669 en 1682 in het even verder gelegen Breuvannes (2). Zeker, reeds in 1634 werd een gieter met precies dezelfde naam te Ozières gesignaleerd (3), doch gezien het tijdsverschil lijkt het niet aannemelijk dat dit dezelfde was.

Nicolas Jullien was zonder twijfel klokkengieter, hoewel dit waarschijnlijk niet te hoog moet worden aangeslagen. Toen namelijk zijn dochter Marie op 29 november 1688 te Damblain in het huwelijk trad met Jean-François Petit, afkomstig van het nabij gelegen Montigny-le-Roi, gaf Nicolas als zijn beroep op „*maître fondeur de métal*” (4). Klaarblijkelijk was hij een bronsgieter die, wanneer de gelegenheid zich voordeed, ook klokken goot. Dit stemt overeen met het feit dat wij van hem slechts twee klokken kennen. In 1686 goot hij namelijk een klok voor Hellimer die later in Ancerville hing en aldaar in 1755 werd hergoten (5), ter-

---

(1) ANDRE LEHR, *De klokkengieters François en Pieter Hemony*, Asten 1959.

(2) JOS. BERTHELE, *Les fondeurs de cloches de la Sénéchaussée de Bourmont du XVIe au XVIIIe siècle d'après les recherches de M. Jules Marchal*, in *Revue de l'art chrétien*, jg. 36, tome 4, 1893, blz. 122-135, blz. 129.

R.S. BOUR: *Etudes campanaires mosellanes*, tome 1, Colmar 1947, blz. 425-426. SIGRID THURM: *Deutscher Glocken-Atlas, Württemberg und Hohenzollern*, München und Berlin 1959, blz. 92.

(3) Vriendelijke mededeling van dr. Henry Ronot te Parijs.

(4) Vriendelijke mededeling van dr. Henry Ronot te Parijs.

(5) BOUR, dl. 1, t.a.p., blz. 425.

wijl hij in 1688 voor het Nederlandse Beek (gem. Ubbergen Gld.) een 311 kg. zware klok vervaardigde, die helaas in 1943 door de Duitse klokkenroof verloren ging (6). Het is anderzijds natuurlijk onwaarschijnlijk om aan te nemen dat zijn gehele oeuvre slechts uit deze twee klokken heeft bestaan, en zulks temeer omdat hij in 1682 samenwerkte met de eveneens te Damblain wonende klokkengieter Claude Vouillemot, een gieter overigens die destijds heel wat meer bekendheid genoot dan Nicolas Jullien (7). Hoewel het absolute bewijs daarvoor ontbreekt, mag toch wel met grote waarschijnlijkheid aangenomen worden dat Alexius een zoon was van Nicolas. Want niet alleen wordt door Van Beurden (8) gesteld, zij het zonder bronvermelding, dat Marie Jullien een zuster was van Alexius, doch bovendien zal uit het navolgende blijken, dat de Julliens altijd uitstekende relaties met de Petits onderhouden hebben, een omstandigheid waaraan het huwelijk van Marie Jullien met Jean-François Petit zeker niet vreemd geweest zal zijn. Zo zullen wij bijvoorbeeld zien dat Alexius Jullien peter was bij de doop van een der kleinkinderen van Marie en dat dit kleinkind zelfs naar hem genoemd werd. Alexius Jullien werd te Champigneulles (Haute-Marne) geboren. Dit blijkt uit de akte die bij zijn nog nader te noemen huwelijk te Weert in 1693 werd opgemaakt. Een leeftijd wordt daarin niet genoemd, zodat wij over zijn geboortejaar in het ongewisse blijven. Toch is een redelijke schatting wel mogelijk. Indien men namelijk bedenkt, dat zijn oudst bekende klokken uit 1689 dateren en zijn laatste uit 1733, één jaar voor zijn dood, dan ligt het voor de hand om aan te nemen dat hij uiterst jong met klokken-gieten begonnen is. Om die reden lijkt het waarschijnlijk dat hij

---

(6) Tenzij anders vermeld, worden de gegevens van Nederlandse klokken ontleend aan de klokkeninventarisatie 1942/43, aanwezig op de Rijksdienst voor de Monumentenzorg te Voorburg, en aan het archief van de Historische Commissie van de Ned. Klokkenspel-Vereniging te Asten.

(7) BERTHELE, t.a.p., blz. 129 en 132.

(8) A.F. VAN BEURDEN, *De edele klokkengieterskunst in Sittard*, z.j., ca. 1914. Schrijver geeft hierin op blz. 13 e.v. een beknopte genealogie van het geslacht Petit.

omstreeks 1670 geboren is. Hij moet dus al vroeg het vak bij zijn vader geleerd hebben en wellicht zelfs met hem op zeer jonge leeftijd de wijde wereld zijn ingetrokken. Vanuit die feiten bezien doet het dan ook niet zo merkwaardig aan, dat hij reeds in 1689 geheel zelfstandig enkele kleinere klokken goot voor de in Nederlands Brabant gelegen plaatsjes Handel (gem. Gemert) en Mortel (gem. Udenhout). Voorts lijkt het dan niet onwaarschijnlijk dat hij het jaar voordien met zijn vader naar de Nederlanden was gekomen om zich daar voorgoed te vestigen. Vader Nicolas verliezen wij dan overigens geheel uit het oog; mogelijk kan een toevallige archiefvondst ons leren waar en wanneer hij gestorven is.

Met zijn definitieve vestiging in onze streken had Alexius Jullien nog niet zijn toekomstige vaste woonplaats gevonden. In 1691 blijkt hij namelijk, samen met zijn broer Joseph waarover later, te Maaseik te wonen. In dat jaar hergoot hij voor de parochiekerk aldaar een klok, die helaas niet meer bestaat (9). Was het wellicht een werkstuk van uitzonderlijk gehalte? Of waren er andere oorzaken in het geding toen de magistraat van het nabij gelegen Weert, toen nog in Spaans Gelderland, in mei 1692 een niet onbelangrijke overeenkomst aanging met „Alexius ende Josephus Julien, gebroederen, geboortigh uit Lotteringen, tegenwoordigh woonende binnen Maeseijck” teneinde drie zware klokken voor de St.-Martinuskerk aldaar te hergieten? (10). Merkwaardig is ook dat, hoewel Alexius en Joseph samen het kontrakt tekenden, het werk door Alexius alleen werd uitgevoerd, terwijl Joseph in dat jaar elders een klok voor de kerk van Veen in het Land van Heusden goot. Van de bedoelde samenwerking blijkt dan ook niets te zijn terecht gekomen, ook later niet. Beide broers hebben steeds onafhankelijk van elkaar gewerkt. Alexius uitsluitend in de Nederlanden en Joseph, afgezien van de genoemde klok voor Veen, in Duitsland. Zijn eerste klok dateerde van 1687 die hij

---

(9) M. HENDRICKX, *Nog over het instorten van de oude Maaseiker parochiekerk*, in *Limburg*, jg. 40, 1961, blz. 53-55.

(10) Gemeentearchief Weert, inv. no. 2732. Het stuk is zwaar beschadigd.

voor Schrozberg in Württemberg goot; zijn laatst bekende klok was uit 1696 voor Michelbach a.d. Bilz, eveneens in Zuid-Duitsland gelegen. Tussen twee genoemde jaren vinden wij dan nog enkele andere klokken en voorts een thans verdwenen gelui voor Wiessensteig, wederom in dezelfde omgeving, dat hij in 1694 samen met een andere Lotharingse gieter Jean Rosier vervaardigde (11). Keren wij echter terug tot Alexius Jullien.

Het Weerter kontrakt bepaalde dat de drie klokken hergoten moesten worden „in sulcker voegen dat haere raisonnantien beter zijn als te voorens”. De magistraat zou daar 300 Hollandse guldens voor betalen, waarvan met het oog op hun noodzakelijk verblijf te Weert vijftig onmiddellijk. Voorts zou de stad de benodigde extra kloksprijs betalen tegen 6 schellingen het pond „offte voor den selven prijse als sij lestmael tot Nederweerd hebben gecocht”. Bovendien zouden op gemeentekosten de bestaande klokken uit de toren neergelaten worden en de nieuwe omhoog gebracht. Tenslotte zou de magistraat nog zorgen voor „twee mannen, twee daegen, ende vier mannen eenen daegh omme hun te helpen graven ende prepareren de plaetsen tot het voors. gieten” en leveren turf, hout, vuurvaste stenen, leem „ende voorts alles wat sij daer toe noodigh mochten hebben”. De Julliens van hun kant dienden borgen te stellen „omme den schaden die dese gemeijnte door eenige mislucken ofte abusen ende fauten (tijdens het gieten) mochte commen te lijden” te kunnen verhalen. Voorts werd een garantie van zes jaar gevraagd. Mocht binnen die termijn een of meerdere klokken barsten of een ander ernstig gebrek tonen, dan waren zij verplicht op hun kosten voor het hergieten te zorgen. Dit alles waren zeer gebruikelijke bepalingen die overal elders eveneens gehanteerd werden.

Reeds op 17 mei 1692 werden de oude klokken uit de toren neergelaten, terwijl spoedig daarna, wellicht op de Vogelsbleek te Weert, het hergieten plaatsvond. Op 9 september tenslotte konden de nieuwe klokken alweer gewijd worden, bij welke feeste-

---

(11) BOUR, dl. 1, t.a.p., blz. 425; THURM, t.a.p., blz. 92 en 381.

lijke gebeurtenis op het kasteel „eyn gelagh” gehouden werd (12). Hoewel het kontrakt de gewichten van de nieuw gegoten klokken niet vermeldt, kunnen wij die uit de thans nog in de Martinustoren hangende klokken afleiden. De zwaarste nu nog bestaande Jullien-klok heeft een diameter van 147 cm. en zal daardoor circa 2000 kg. wegen. De randversiering van deze klok bestaat uit een voorstelling van de Dood die met een zeis twee mensefiguren, wellicht Adam en Eva, achtervolgt. Het is overigens geen uitzonderlijk ornament, en zulks temeer niet omdat het reliëf slechts zeer zwak is en de voorstelling daardoor te weinig uitbeeldingskracht bezit. Niettemin zou het een der voornaamste ornamenten van Alexius Jullien worden, dat hij gedurende vele jaren, ook te Lier, op zijn klokken zou blijven gebruiken.

De overige twee klokken zijn in het verleden reeds door nieuwe vervangen. De kleinste van het drietal vermoedelijk in 1763/64; de middelste, die ongeveer 1400 kg. gewogen zal hebben, in 1912. De laatste bezat op de slagring de afbeelding van een ingegoten kikvors of pad. Volgens de legende namelijk zou tijdens het vormen een kikvors op het model van de klok, de zogenaamde valse klok, zijn gesprongen en aldus meegevormd zijn, vervolgens tijdens het uitbranden van de vorm verteerd en daardoor zijn afdruk in die vorm hebben achtergelaten. In werkelijkheid echter werd het meegieten van een kikvors bewust gedaan. De afdruk van een kikvors, in zwemmende houding, vindt men bijvoorbeeld ook op de schouder van de Jullien-klok uit 1696 in de Knoptoren te St.-Oedenrode (Ned. Br.). Wellicht was het een Lotharingse gewoonte, want hetzelfde vindt men reeds bij een klok uit 1642 van de gebroeders Johannes en Mamertus Formica (Fremy). De veronderstelling lijkt dan ook gewettigd dat wij hier meer een geluksteken in moeten zien, een vorm van bijgeloof die het welslagen van de gieting moest verzekeren (13).

---

(12) J. HENKENS, *De klokken van de St. Martinus*, in *Katholiek Bouwblad*, jg. 18, 1951, blz. 246-248. A.J. MERTENS en J. HENKENS, *Schetsen uit de geschiedenis van het Land van Weert*, Weert 1956, blz. 70-72.

(13) PAUL MICHELS, *Abwehr- oder Glückszauber bei Glocken*, in *Rheinisch-westfälische Zeitschrift für Volkskunde*, jg. 9, 1962, blz. 123-124.

Het lijkt aannemelijk dat die belangrijke leverantie aan Weert een keerpunt in het leven van Alexius Jullien betekende, zowel op beroepsniveau als in zijn persoonlijk leven. Op zijn verzoek kreeg hij namelijk op 16 mei 1693 een loffelijk getuigschrift van de „Borgemeesteren, Schepenen ende Raeden der Stadt ende heerelijckheijt Weerd” (14). Wij lezen daar onder meer in dat hij inmiddels burger van de stad was geworden. Bovendien vernemen wij dat hij gelijktijdig met het hergieten van de Weerter klokken ook een klok had vervaardigd voor Gerdingen (Belg. L.), reeds lang verdwenen, en een voor Roggel (Ned. L.), die in 1965 hergoten werd. Al dit werk scheen tot volle tevredenheid te zijn gemaakt, want Weert verklaarde dat het was uitgevoerd „in sulcken voegen dat daer aen neijt en is gebreeckende, dan wij deshalve ende over dessens eerlijck comportement hebben volkomen satisfactie”. Het getuigschrift vervolgt dan ook met de uitspraak: „Waeromme versoecken ende begeren seer ernstelijck aen allen ende eenijeder die dese sullen worden gethoont, den voornoemden Alexis Jullien daer voor aen te nemen; t' erkennen ende te houden voor gereconumandeert tot employ van sijnen voormelden stijle.” Zeer loffelijk dus en bepaald wel van een gehalte om hem elders aan werk te kunnen helpen.

Kort voor het uitgeven van het bovengenoemd getuigschrift was Alexius Jullien op 5 april 1693 te Weert in het huwelijk getreden met Elisabetha Ververs (15). De huwelijksakte leert ons, zoals wij reeds vermeldden, dat hij te Champigneulles was geboren en voorts dat hij sedert 1692 te Weert woonde. Over de afkomst van zijn vrouw daarentegen wordt niets gezegd. Uit dit huwelijk werden te Weert vier kinderen geboren die aldaar r.k. gedoopt werden, in de godsdienst der ouders derhalve. De oudste zoon, die op 7 februari 1694 het levenslicht zag, werd Nicolaus genoemd, kennelijk naar zijn grootvader, een bewijs temeer dat Alexius Jullien de zoon van Nicolas was. Op 26 september 1695 werd Antonius Godefridus geboren. Vervolgens op 28 augustus 1698 Her-

---

(14) Gemeentearchief Weert, inv. no. 421.

(15) Rijksarchief in Limburg te Maastricht: huwelijksregisters Weert.

mannus die reeds in het daarop volgende jaar op 7 februari overleed. Het jongste kind tenslotte was Joannes die op 26 december 1699 geboren werd (16).

Uit dit alles blijkt wel dat Alexius Jullien zich in 1692 definitief te Weert gevestigd had. Zulks houdt echter allerminst in dat hij in die plaats ook zijn klokkengieterij had; dat hij dus alle klokken te Weert goot. Integendeel, uit de beschikbare archiefstukken moet afgeleid worden dat hij in wezen de rondreizende gieter is gebleven. Bekend is bijvoorbeeld dat hij in 1696 te Oirschot (Ned. Br.) een viertal klokken goot (17), wellicht in de Mariakapel waarin bij een recente restauratie enkele restanten van klokkevormen en een smeltoven tevoorschijn zijn gekomen (18). Of deze vier klokken alle voor Oirschot bestemd waren, mag betwijfeld worden. Slechts voor een circa 1700 kg. wegende klok weten wij dit met zekerheid. Opmerkelijk is verder dat de Knop-toren van het nabij gelegen St.-Oedenrode nog altijd een ongeveer 2000 kg. wegende Jullien-klok uit 1696 bezit, terwijl het tussen beide plaatsen inliggende Best in hetzelfde jaar ook al een klok van Alexius Jullien kreeg. Het zou overigens niet de laatste maal zijn dat de Mariakapel tot klokkengieterij werd ingericht. Ook in 1735 en in 1750 werden daar door Jean Petit voor Oirschot en omliggende plaatsen klokken gegoten.

Dit alles moet zijn naam als klokkengieter wel bevestigd hebben, en eigenlijk ook wel terecht, want zijn luidklokken, zoals die van St.-Oedenrode, bezitten een goede klank. De uiterlijke afwerking en vooral de ornamentering liet echter nog al eens te wensen over. De Roggelse klok was bijvoorbeeld bepaald lelijk in vormgeving te noemen, terwijl die van St.-Oedenrode al niet veel beter is. Op deze zien wij weinig fraai gevormde acanthusbladeren, overdreven veel sierringen en een tekstregel die tussen een andere regel en de sierrand is weggedrukt, kennelijk omdat er geen plaats

---

(16) Rijksarchief Limburg: doop- en overlijdensregisters Weert.

(17) Rijksarchief in Noord-Brabant te 's-Hertogenbosch: Someren R131, fol. 119vo-120.

(18) H. JANSE, *Oirschot, Hervormde Kerk*, in *Nieuw-Bulletin Kon. Ned. Oudheidkundige Bond*, jg. 14, 1961, kol. 147-154.

meer voor was. Alexius Jullien had verder de gewoonte, evenals zijn vader Nicolas, zijn broer Joseph en de Lotharingse gieter Jan Fremy, om zijn naam in een gietersmerk te verwerken. Op die van St.-Oedenrode staat bijvoorbeeld op de flank: „ALEXIS IVLLIEN HEFT MYN GEGOTEN ANNO 1696”, waarbij elk woord onder het voorafgaande is geplaatst en het geheel omgeven is door stukjes acanthusbladeren. Deze manier van signeren vinden wij in allerlei variaties op de meeste Jullien-klokken.

Hoe dit alles echter ook moge zijn, zijn werk had stellig bekendheid gekregen, want in 1698 moest hij voor de Grote Kerk te Eindhoven twee klokken gieten, waarvan de zwaarste niet minder dan circa 6000 pond zou wegen (19). Beide klokken zijn inmiddels reeds lang verdwenen. De grootste was nauwelijks dertig jaar nadien al gescheurd. In 1766 werd ze als klokspijs verkocht om met de opbrengst daarvan de straatweg tussen de twee bruggen aan de Stratumse Poort te Eindhoven van klinkers te voorzien. Genoemde weg was namelijk in de zomermaanden goed bruikbaar „dog des swinters aan alle voitures en rijisigers dange-reus en afschrikkelijk” (20). In hoeverre Alexius Jullien gelijktijdig met de Eindhovense klokken ook nog klokken voor omliggende plaatsen goot, staat niet vast. Opmerkelijk is echter dat het iets zuidelijker gelegen Waalre tot in 1943 ook een Jullien-klok uit hetzelfde jaar 1698 bezat.

Het kan natuurlijk niet de bedoeling zijn om alle door Alexius Jullien gegoten klokken uitvoerig te bespreken. Ons verhaal zou dan al te eentonig worden. Wij beperken ons daarom tot de meest interessante. Op 22 mei 1700 bijvoorbeeld sloten de pastoor, schout, schepenen en gezworenen van Baarlo in Ned. Limburg een overeenkomst met de gieter om hun grootste en kleinste klok te hergieten (21). Jullien verplichtte zich daarbij om bij het uithalen van de oude klokken behulpzaam te zijn, evenals bij het stuk-

---

(19) Gemeentearchief Eindhoven : resolutieboek, reg. nr. 137, fol. 229vo.

(20) Gemeentearchief Eindhoven, *Extract uijt het Register der notulen van die van den Raad ende Reekeningen van Sijne Hoogheid den Heere Prince van Orange en Nassau*, enz., dd. 7 juni 1766.

(21) Gemeentearchief Weert, inv. no. 2732.

slaan van die klokken. Voorts zou hij aanwezig dienen te zijn bij het weer in de toren brengen van de nieuwe klokken. Baarlo van zijn kant zou ervoor zorgen de stukgeslagen klokken in Someren (Ned. Br., even ten noorden van Weert) te bezorgen of in een plaats waarvan de naam in het kontrakt helaas niet meer leesbaar is. De gieting zou derhalve niet in Baarlo plaatsvinden. Interessant is dan te konstateren dat op 8 juli 1700 's middags om drie uur te Someren door „den vermaarden mr. Alexis Jullien” in de hof van Margareta, de weduwe van Willem van Stercksel, twee klokken werden gegoten (22). Er wordt in het desbetreffende stuk nog bij aangetekend, dat de smeltoven vijf uur had gebrand en dat de klokken „naer wensch niet anders connen gegooten worden”. Een geslaagde gieting derhalve. Daar deze klokken vermoedelijk niet voor Someren zelf bestemd waren, mag men zich terecht afvragen of ze voor Baarlo bedoeld waren. Onwaarschijnlijk lijkt dat niet, en dit temeer niet omdat twee maanden later, op 6 september, Jullien een eerste betaling voor zijn werk ontving.

In datzelfde jaar 1700 blijkt Alexius Jullien voor het eerst werkelijk ver van huis een aantal klokken te gieten, namelijk voor Balen (Antw.) (23). Merkwaardig is dan overigens dat die klokken niet alleen met zijn naam gesigineerd werden, doch ook met die van een zekere F. Cnapan, een tijdelijk kompagnonschap derhalve. Wie deze F. Cnapan was, is niet vast komen te staan, hoewel kan aangegeven worden in welke richting zijn herkomst gezocht moet worden. Bij de doop van Julliens oudste zoon Nicolaus waren namelijk Hermannus Knapen en Catharina Ververs getuigen, wellicht een zuster van zijn vrouw met haar man. In die overtuiging worden wij gesterkt wanneer blijkt dat op 12 april 1705 Alexius Jullien te Weert hertrouwt met Elizabeth Knapen, waarbij de aantekening werd gemaakt dat het met dispensatie in de

---

(22) Rijksarchief Noord-Brabant: Someren R131, fol. 135vo-136.

(23) Tenzij anders vermeld, worden de gegevens over de Belgische klokken ontleend aan een inventaris die berust op Het Sterckshof te Deurne-Antwerpen.

drie roepen, de gesloten tijd en de derde gelijke graad van aanverwantschap geschiedde (24). Klaarblijkelijk was hij via zijn eerste vrouw Elisabetha Ververs, die kort daarvoor gestorven moet zijn, aanverwant aan zijn tweede vrouw Elizabeth Knapen. Mogelijk was genoemde F. Cnapen een broer van haar.

Kennelijk met het oog op dit tweede huwelijk, dat vermoedelijk kinderloos bleef, had Alexius Jullien een dag voordien, op 11 april derhalve, bij notaris J.B. de Bal te Weert een financiële schikking getroffen (25). De inhoud daarvan is overigens niet bekend, daar de minuten van de Weerter notarissen vóór 1801 niet bewaard zijn gebleven.

Het feit dat dit huwelijk met dispensatie in de roepen en binnen de gesloten tijd plaatsvond, wijst er reeds op dat Jullien zich min of meer gedwongen voelde te hertrouwen, zulks met het oog op zijn kinderen die tijdens zijn veelvuldige afwezigheid anders onverzorgd zouden blijven. Inderdaad vinden wij dit ook als reden vermeld toen het Bisschoppelijk Hof te Roermond op diezelfde 11 april gunstig beschikte op het desbetreffende verzoek van Jullien (26). Dit alles scheen overigens temeer te klemmen omdat hij kort voordien, in 1703, met het grootste werk uit zijn loopbaan begonnen was, namelijk de beiaard voor de St.-Gummarustoren te Lier. Anderzijds zal blijken dat hij de werkzaamheden daaraan duidelijk onderschat heeft en op grond daarvan veel langer te Lier moest blijven dan hij ooit heeft kunnen vermoeden. Was het daarom dat hij kort na zijn tweede huwelijk zijn gezin naar Lier liet overkomen en Weert dus definitief vaarwel zei? Zeker, een absoluut bewijs voor deze verandering van woonplaats omstreeks die jaren bezitten wij niet; ook de poortersboeken van Lier geven in deze geen uitsluitsel daar Alexius Jullien nimmer als zodanig werd ingeschreven. Anderzijds moet echter vastgesteld worden dat sinds 1705 vanuit Weert niets meer over Jullien

---

(24) Rijksarchief Limburg: huwelijksregisters Weert.

(25) Dit gegeven werd ontleend aan de nog te noemen verklaring van 12 juli 1719.

(26) *Een Limburgsche klokkengieter*, in *De Maasgouw*, jg. 1886-1887, dl. 6, blz. 136.

vernomen wordt, doch wel uit Lier, terwijl ook het gebied van zijn activiteiten als klokkengieter zich sindsdien duidelijk naar het westen verplaatst had.

Overigens, dit laatste kan eveneens een argument voor de genoemde verhuizing geweest zijn. Wellicht immers was de kans dat hij in de direkte omgeving van Weert nog werk kon vinden, steeds geringer geworden en was hij reeds op die grond gedwongen de stad te verlaten. En was het alleen maar een coïncidentie dat zich omstreeks 1700 nog een andere Lotharingse klokkengieter, met name Jan Fremy, te Weert gevestigd had? Jan Fremy, die blijkens zijn huwelijksakte van 1702 te Vécour (Haute-Marne) geboren was (27), huwde op 28 juni 1670 te Amsterdam met Gertrudis Hertcamps (28). Getuige was daarbij onder meer zijn broer Claude Fremy. Jan Fremy was derhalve een zoon van Mamertus Fremy, die gedurende enige tijd te Winterswijk had gewoond, en aldus een achterneef van de beroemde klokkengieten François en Pieter Hemony (29). In 1679 bleek Jan Fremy te Eindhoven-Woensel te wonen. Aldaar kreeg hij nog vier kinderen onder wie de latere klokkengieten Franciscus (geb. 1684) en Dominicus (geb. 1685) (30). In 1686 leverde hij een klokkenspel voor het stadhuis van Eindhoven (31). Nadien moet echter zijn maatschappelijke positie langzaam maar zeker achteruit zijn gegaan, hoewel hij vele klokken, vooral in Oostfriesland leverde (33). Na met Josina Janssen hertrouwd te zijn, kreeg hij nog twee kinderen (33). In 1700 bleek hij zijn bezitting, genaamd „De Clock”, tot

---

(27) Rijksarchief Limburg: huwelijksregisters Weert.

(28) Gemeentearchief Amsterdam, Huwelijks-intekeningsregisters der Kerk, DTB no. 495, blz. 135.

(29) LEHR, t.a.p., blz. 45.

(30) Gemeentearchief Eindhoven, doopregisters Woensel.

(31) Gemeentearchief Eindhoven, Resolutieboek, reg. nr. 137, fol. 72 en burgemeestersrekening mei 1686 - april 1687, fol. 11.

L.G.A. HOUBEN, *Geschiedenis van Eindhoven, stad van Kempenland*, dl. 2, Turnhout 1890, blz. 117.

(32) A. RAUCHHELD & F. RITTER, *Glockenkunde Ostfrieslands*, Emden, 1929, blz. 33-36.

(33) Gemeentearchief Eindhoven, doopregisters Woensel.

delging van zijn schulden verkocht te hebben (34). Kort daarna zal hij zich te Weert gevestigd hebben, want op 27 november 1702 huwde hij aldaar Wilhelmina Horstiens om tenslotte op 26 oktober 1705 te Weert te overlijden (35). In het begraafboek werd toen over hem aangetekend „fusor companarum expertissimus”, zeer ervaren klokkengieter derhalve.

Wij vermelden dit alles zo uitvoerig, omdat Jan Fremy voor Alexius Jullien een geduchte konkurrent geweest moet zijn, ook toen deze nog te Woensel woonde. Zeker, de mogelijkheid bestaat dat ze tot een afspraak zijn gekomen met betrekking tot het gebied waar ieder bij voorkeur zou werken, doch hoe dit ook moge zijn, in elk geval zal de zeer produktieve Jan Fremy een belemmering voor Alexius Jullien geweest zijn. Indien dan ook de aanwezigheid van deze gieter voor Jullien van doorslaggevende betekenis is geweest om zich elders te vestigen, dan houdt dit wel in dat zijn vertrek uit Weert vóór 26 oktober 1705 heeft plaats gevonden; op genoemde datum overleed Fremy immers.

De werkzaamheden aan het Lierse klokkenspel waren zeker niet de eerste bemoeiingen van Alexius Jullien met de beiaard. In 1702 immers had hij van het spel te Steenokkerzeel (Belg. Br.) een gescheurde klok hergoten en een klok die één toon hoger klonk eraan toegevoegd, terwijl hij tevens een uitbreiding met vier kleine klokjes verzorgde. Dit alles geschiedde op advies van Paulus Nijs, beiaardier van de St.-Nikolaas te Brussel. Op een grotere na, die nog altijd bestaat, werden deze klokken al weer in 1735 hergoten door de cellebroeder Pieter van den Gheyn uit Leuven toen deze een vrijwel geheel nieuw klokkenspel goot (36). Men moet aannemen dat het werk van Jullien tot volle tevredenheid werd uitgevoerd, want kort daarop kreeg hij de opdracht om een beiaard te maken voor de St.-Gummarustoren te Lier, een spel waarbij Paulus Nijs wederom als adviseur betrokken was.

---

(34) Mededeling van het Gemeentearchief Eindhoven.

(35) *Klokkengieter te Weert*, in *De Maasgouw*, jg. 49, 1929, blz. 3.

(36) G. VAN DOORSLAER, *De beiaard van Steenokkerzeel*, overdruk *Brabantsche Folklore*, no. 12, Brussel 1923, blz. 11-14.

De stad had overigens niet zonder reden besloten om een nieuw klokkenspel aan te schaffen. Op 2 september 1702 was namelijk de bliksem in de toren geslagen en de bestaande beiaard jammerlijk verloren gegaan. Men was echter niet zó ontmoedigd, of reeds in het daarop volgende jaar werd met het gieten van een nieuw klokkenspel begonnen. Op de Salvator, de grootste klok van de beiaard en tevens luidklok, leest men namelijk op de onderrand: ICK EN 'T HEEL CLOCKENSPEL IN 'T JAER VAN DRIJ EN VIER WIERDT BIJ ALEXIVS JVLLIEN GEGHOTEN IN LIER (37). Het in het opschrift verwerkte chronicum geeft als jaartal 1704, terwijl elders op de klok nog eens ANNO 1704 vermeld staat. Men zou uit dit alles moeten besluiten, dat Alexius Jullien reeds in 1703 met het gieten van deze beiaard begonnen was en dat het in de bedoeling lag om daarmee in het daarop volgende jaar gereed te komen. De nog altijd bestaande beiaard leert ons echter dat dit ijdele hoop is geweest. De meeste klokken zouden namelijk in de jaren 1705, 1706 en 1707 gegoten worden. Wel vindt men in het huidige spel nog een klok uit 1703, doch deze werd door Joannes Franciscus Daems vervaardigd met als grote merkwaardigheid, dat daarop dezelfde sierrand werd gebruikt welke voordien en ook nadien nog door Alexius Jullien werd gebezigd, namelijk het ornament waarin de Dood twee mensen achtervolgt. Klaarblijkelijk heeft er een zekere relatie bestaan tussen beide gieters, hoewel deze verder niet vastgesteld kon worden.

Een spoedige voltooiing van de beiaard zou dus niet plaatsvinden. Zo men wil, kan de verklaring gezocht worden in het feit dat het een bijzonder zwaar klokkenspel moest worden. De Salvator bijvoorbeeld heeft een grootste doorsnede van 178 cm. en wordt in de literatuur gewoonlijk met een gewicht van 5600 kg. aange-

---

(37) FERNAND DONNET, *Les cloches chez nos pères* in *Annales de l'Académie Royale d'Archéologie de Belgique*, tome 51, 1898, blz. 13-212; 389-476 en 501-581, blz. 403. Vele gegevens over de Lierse beiaard mochten wij voorts ontvangen van de heer Gaston van den Bergh te Duffel, waarvoor hier oprechte dank.

geven. Dit laatste is zonder enige twijfel sterk overdreven, want in werkelijkheid zal ze ten hoogste 4000 kg. wegen, een gewicht nochtans dat alle respekt voor de gieter moet afdwingen.

Hoe plausibel deze verklaring op het eerste gezicht ook moge lijken, uit het navolgende zal blijken dat de werkelijke oorzaak van de zoveel latere totstandkoming van de beiaard gezocht moet worden in de onmacht van Alexius Jullien om een klok te stemmen. Hij onderscheidde zich daarmee overigens in geen enkel opzicht van zijn Lotharingse kollega's. Integendeel, deze gieters waren in wezen slechts luidklokkengieters; zij vervaardigden derhalve klokken aan welke in de eerste plaats de eis gesteld werd dat ze een sonore klank zouden geven, terwijl de vraag of die klank als toon nazingbaar is, een probleem van de tweede orde was waaraan nauwelijks enige aandacht werd geschonken. De beiaardgieters uit de Nederlanden daarentegen dienden niet alleen een sonore klok te gieten, doch waren tevens verplicht als speelklokken een duidelijke toonhoogte te geven. Immers, een reeks speelklokken die tezamen een beiaard vormen, dient geschikt te zijn om daarop een herkenbaar wijsje te spelen; men moet in de eerste plaats in staat zijn daarop een melodie te kunnen volgen.

De speelklok met een duidelijke toonhoogte kan slechts gerealiseerd worden door de klok volgens een bepaald model met een zeer nauwkeurig omschreven wanddikteverloop te gieten. Tijdens het vormen en gieten echter treden zoveel onberekenbare verschijnselen op, dat de werkelijke klok nimmer identiek kan zijn aan het ontworpen model, met andere woorden, dat daardoor de toonhoogte van zo'n klok zowel in zichzelf als ten opzichte van andere onzuiver zal zijn. Om die reden worden speelklokken sinds de 17de eeuw iets dikker gegoten dan strikt noodzakelijk zou zijn om vervolgens na het gieten de wanddikte op een draaibank waar nodig te korrigeren teneinde de gewenste toonhoogte te verkrijgen. De kennis echter van hoeveel en op welke plaats de wand van een klok gewijzigd moet worden, werd nog tot in onze eeuw als een geheim beschouwd. Het stemmen van een klok

waren in het verleden dan ook slechts weinig gieters machtig, zoals in de 17de eeuw de gebroeders Hemony en de Antwerpse gieter Melchior de Haze en ten tijde van Jullien de eveneens te Antwerpen wonende gieter Willem Witlockx. Vanuit die situatie bezien doet het dan ook niet zo wonderlijk aan, dat het werk aan de Lierse beiaard Alexius Jullien ver boven zijn macht ging; als Lotharings luidklokkengieter die nimmer bij een beiaardgieter in de leer was geweest, kan hij slechts vermoeden hoe een speelklok ontworpen en gestemd dient te worden.

Gezien het opschrift op de Salvator mag men aannemen dat Jullien reeds in 1704 een groot aantal klokken gegoten had, klokken die later klaarblijkelijk zijn afgekeurd. Eigenlijk zou het werk door een beiaardgieter gedaan moeten worden! De oplossing die men vond en die uniek voor de beiaardgeschiedenis is, was tenslotte dat Alexius Jullien de klokken zou gieten en dat deze door de beiaardgieter Willem Witlockx uit Antwerpen gestemd zouden worden. Op 4 september 1705 werd namelijk een „Acte nopende het drayen vande Bijaert” tussen de rentmeesters van de stad enerzijds en Alexius Jullien en Willem Witlockx anderzijds voor notaris F.J. Verreycken verleden (38). Het is een merkwaardig dokument, want wij lezen erin dat de rentmeesters teneinde „een goet en behoorelyck accort van eenen perfecten en loffelycke byaert spel” te verkrijgen Willem Witlockx een bedrag van 2000 gulden beschikbaar stellen boven de kosten van het gieten waarvoor Alexius Jullien zou zorgen. Dit alles echter onder de konditie dat wanneer de klokken „niet wel en waeren gegoten ofte gedrayt tot een perfect werck ende niet ordentelyck en accordeerden op de thoon vande groot slaclocke wesende het fundament van het selve spel” Jullien en Witlockx op kosten van eerstgenoemde gehouden waren net zo lang te hergieten en opnieuw te stemmen totdat het spel „by mannen hun des verstaende” goedgekeurd zou worden. Uit dit alles proeft men dat Jullien kennelijk de vernede-

---

(38) Stadsarchief Lier, Actboek nr. 5, fol. 36-37.

ring had aanvaard, dat hij niet alleen onmachtig was om te stemmen, doch bovendien dat Witlockx met zijn klokken geen enkel risico wilde nemen, wetende dat alleen goed geproportioneerde klokken te stemmen zijn. Witlockx kon zich die weelde overigens ook wel permitteren, want na de dood van Claes Noorden te Amsterdam in 1716 was hij op dat moment de enige goede beiaardgieter in de Nederlanden.

Hoewel de overeenkomst bepaalde dat het gehele werk voor eerstkomende Sint Jan, dus voor 24 juni 1706 gereed moest zijn, zou het een jaar later worden. En voorts gezien het feit dat het huidige spel nog een achttal klokken uit 1707 bezit, moet men wel aannemen dat Alexius Jullien ook na de overeenkomst met Witlockx meerdere klokken heeft moeten hergieten, klokken die kennelijk niet te stemmen waren. Klaarblijkelijk was hij in het ontwerpen van een goede speelklok evenmin een meester. Aan alle problemen kwam echter een einde, want de beiaard werd op 7 juli 1707 door de eerder genoemde Paulus Nijs en de Lierse stadsbeiaardier Joannes Franciscus van Dyck gekeurd en goed bevonden (39). Opmerkelijk is overigens de fijne nuancering van hun oordeel en de mildheid waarmee ze het werk benaderden. Enerzijds namelijk schreven zij „het selve spel te hebben bevonden loffelijck te sijn gemaect ende een goet accort te wesen tot een beyaerspel”, doch anderzijds lieten zij niet na te vermelden dat sommige klokken „wel en in hunnen thoon ( ) sijn maer niet ( ) hebben de uijtterste perfectie”. Klaarblijkelijk hebben de keurmeesters er niet al te zwaar aan getild, want zij besloten hun rapport met de opmerking „dat noijt soodaenigh werck gegoten oft gedraeyt can worden in sijn alder uijtterste perfectie”. Of men er nadien ook nog zo over dacht, mag echter betwijfeld worden, want in de oorspronkelijk geleverde reeks die vermoedelijk uit 35 (of 34?) klokken bestond, vindt men thans exemplaren uit

---

(39) Stadsarchief Lier, Actboek nr. 5, fol. 57vo.

1719 en 1732, eveneens van de hand van Jullien. Kennelijk zijn die nadien in de plaats van de oorspronkelijke gesteld.

Hoe dit alles ook moge zijn, de magistraat zal maar al te blij zijn geweest dat het werk tenslotte opgeleverd was. Dit blijkt ook wel uit het feit dat op 12 juli 1707, nog geen week later dus, Alexius Jullien de opdracht kreeg een geelkoperen speeltrommel van ruim 3100 pond ten behoeve van de rammel te gieten, een werk waarvan hij zich uitstekend heeft gekweten. Deze prachtige trommel werd in 1712 door Henricus Joltrain, uurwerkmaker te Antwerpen, afgewerkt en speelklaar gemaakt (40). Niet minder dan 22.120 gaten voor de toonstiften werden erin geboord. Na deze definitieve voltooiing van de beiaard heeft Jullien nog in 1709 en 1715 het spel met tenminste twee klokjes uitgebreid. Nadien volgde nog een verdere uitbreiding in de jaren 1761-64 door Andreas Jozef van den Gheyn uit Leuven, en tenslotte nogmaals in onze eeuw, zodat het totaal aantal speelklokken op 44 kwam. Anderzijds echter werden in de loop der tijden meerdere Jullien-klokken hergoten, zodat de beiaard nog slechts 26 klokken van zijn hand telt, namelijk 1 uit 1704, 6 uit 1705, 7 uit 1706, 8 uit 1707, 1 uit 1709, 1 uit 1715, 1 uit 1719 en 1 uit 1732. Los van de beiaard bevindt zich in de St.-Gummarustoren nog een 27ste klok van Jullien, namelijk de politie- of morgenklok uit 1713.

Ondanks het geslonken aantal oorspronkelijke klokken kan men nog altijd van een echte Jullien-beiaard spreken. Helaas echter komt de klank der klokken door vervuiling en luchtaantasting en voorts als gevolg van de onderkomen speelinrichting bepaald onvoldoende tot zijn recht. Een zorgvuldige restauratie tijdens het ophanden zijnde herstel van de toren is dan ook ten zeerste aan te bevelen, een restauratie waarbij het uitgangspunt zou dienen te zijn vrijwel alle Jullien-klokken te handhaven en alle latere toevoegingen te verwijderen en te vervangen door klokken in

---

(40) Mededeling stadsarchief Lier.

stijl en klank zoals ze door Alexius Jullien gegoten en door Willem Witlockx gestemd zouden zijn. Pas dan zal een homogeen en aangenaam getimbreerd geheel verwacht mogen worden, iets wat thans beslist niet het geval is. Daarnaast zou het ten zeerste aanbeveling verdienen niet alleen de mechanische inrichting te herstellen, doch bovendien en vooral de magnifieke speeltrommel, zulks als waardig sluitstuk op dit enige monument dat wij van Alexius Jullien bezitten!

Dat het Lierse werk de gieter sterk in beslag heeft genomen, kan ook nog blijken uit het feit dat pas in 1707 weer klokken van hem buiten Lier te vinden zijn. In dat jaar goot hij namelijk voor het Brabantse Erps twee luidklokken met gewichten van ongeveer 1100 en 900 kg. Vele jaren achtereen schijnt hij zich dan weer uitsluitend met dit soort klokken te hebben beziggehouden. Een hoogtepunt in die periode vormde ongetwijfeld het gieten van een zwaar vijfgelei voor de St.-Christoffel-Kathedraal te Roermond in de jaren 1713-14 (41). De grootste klok daarvan woog niet minder dan circa 7500 pond en was daardoor vergelijkbaar met de Lierse Salvator. Helaas echter weten wij van de Roermondse Jullien-klokken verder niet veel. De felle brand die op de avond van de 20ste mei 1892 kerk en toren teisterde, heeft deze klokken totaal vernietigd.

Intussen hadden Julliens kinderen bijna de leeftijd bereikt waarop ook zij een beroep zouden moeten kiezen. Over de oudste zoon vernemen wij echter niets. Daar hij in de nader te noemen beschikking van 12 juli 1719 niet meer genoemd wordt, lijkt het waarschijnlijk dat hij reeds vroeg gestorven is.

Over de jongste zoon Joannes, geboren in 1699, zijn wij echter beter geïnformeerd. Op 28 februari 1722 kwamen namelijk zijn voogden met het Wilhelmiënklooster te Huijbergen (Ned. Br.)

---

(41) G.H. VAN BORSSUM WAALKES, *Laatste stuk der Friesche Klokke-Opdriften* in *De Vrije Fries*, dl. 19, Leeuwarden 1895, blz. 41-182, blz. 70.72.

overeen op welke voorwaarden Joannes Jullien als kloosterling aangenomen zou worden. Hij stierf aldaar op 10 april 1740 in het twaalfde jaar van zijn priesterschap (42). Voorts weten wij nog dat hij op 28 februari 1728 te Someren peter was bij de doop van Catharina Elisabeth Petit, dochter van Joseph Petit (43), en daarmee kleindochter van Jean-François Petit en Marie Jullien.

Slechts de tweede zoon, die bij zijn geboorte in 1695 de namen Antonius Godefridus kreeg, doch Godefroy genoemd werd, zou zich met klokkengieten bezighouden. In 1717 bleek hij namelijk, samen met Jean Petit, klokken gegoten te hebben voor Oosterholt en Posterholt, beide in Nederlands Limburg. In het jaar daarop vervaardigden zij nog eens twee klokken, ditmaal voor het toenmalige klokkenhuis te Gemert (Ned. Br.). Meer klokken schijnt Godefroy niet gegoten te hebben. Nochtans zal hij bij genoemde gietingen de belangrijkste figuur geweest zijn en niet zijn compagnon Jean Petit. De gieters signeerden namelijk op een van de Gemertse klokken aldus: VAN GODEFROY JULLIEN EN JEAN PETIT BEN ICK HIER GEMAECKT. Daar eerstgenoemde slechts 22 of 23 jaar was, zal Jean Petit toen beslist niet veel ouder zijn geweest. Hij kan derhalve niet identiek zijn met Jean-François die reeds in 1688 te Damblain met Marie Jullien huwde. Wellicht is het daarom een zoon van dit echtpaar; mogelijk dezelfde die op 11 november 1768 te Someren overleed (44) en die door Van Beurden (t.a.p.) als een broer van Joseph Petit wordt beschouwd. Dit laatste lijkt ook wel waarschijnlijk, want na de samenwerking met Godefroy Jullien sloten Jean en Joseph Petit een tijdelijk compagnonschap waaraan in het begin van de twintiger jaren van de 18de eeuw een definitief einde kwam toen eerstgenoemde zijn werkterrein voornamelijk in West-Duitsland vond.

---

(42) G.C.A. JUTEN, *Obituarium Hubergense in Taxandria*, jg. 13, 1906, blz. 8-12 en 276-282, blz. 11.

(43) Rijksarchief Noord-Brabant: Acten van R.K. Dopen te Someren 1704-1737.

Dat Joseph Petit overigens een zoon van Marie Jullien was, is wel met zekerheid aan te nemen. Nadat Joseph namelijk op 27 januari 1720 te Nederweert (Ned. L.) met dispensatie in de roepen met Joanna Maria Guns was gehuwd (45) en zich met zijn vrouw op huize „De Donck”, een bezitting van zijn schoonmoeder (46), te Someren gevestigd had, is Alexius Jullien de peter én naamgever van hun zoon Alexius Petit die in laatstgenoemde plaats op 24 augustus 1720 geboren werd (47). Uit dit alles volgt bovendien dat de Petits rond 1716 naar de Nederlanden zijn gekomen, wellicht op voorstel van hun oom Alexius. En dit lijkt temeer waarschijnlijk omdat wij pas na dat jaar de eerste klokken van de Petits in de Nederlanden vinden. Verder getuigt ook een uitspraak van Joseph Petit van de juistheid van deze stelling. Op 23 oktober 1720 was hij namelijk in een ruzie verwickeld met de vorster van Asten, Jan van Riet. Deze ruzie liep zo hoog op dat Van Riet aan Petit een klap toediende waardoor deze van zijn stoel viel en Petit op zijn beurt Van Riet „met een aangesetten degen een steeck tussen den regteren arm en borst” toebracht. Het werd verder voor de schepenen van Asten uitgevochten (48). Petit namelijk zag zich niet gaarne in het publiek voor „een lantlooper, een swartmaeker, een capitein vande swartmakers en een schelm” uitgemaakt en zulks vooral daarom niet omdat, zoals de gerechtelijke stukken zeggen hij „is van eene gerenommeerde ende estimable familie, ende sijn persoon is wesende (sonder roem gesproocken) irreprochabel ende mede van loffelijcke conduites ende van treffelijck vermaert comportement”. Van Riet van zijn

---

(44) Rijksarchief Noord-Brabant: Register van begravenen van den schoolmeester-koster en register van overledenen van de R.K. Kerk te Someren.

(45) Rijksarchief Limburg: huwelijksregisters Nederweert.

(46) Gemeentearchief Someren, verpondingsboeken.

(47) Rijksarchief Noord-Brabant: Acten van R.K. Dopen te Someren 1704-1737.

(48) Gemeentearchief Someren: Geschil Joseph Petit contra Jan van Riet wegens smaad en verwonding 1721-1722, inv. nr. 38/4.

kant wist echter te vertellen dat Petit, nadat deze hem een steek met de degen had toegebracht en kennelijk op de konsekwenties daarvan gewezen was, niet zonder opwinding uitriep: „Ik geef den duijvel vanden stadhouder. Dat ik hem hier hadde, ik soude hem soo wel doorsteecken als U.” Toen Petit vervolgens gekonfronteerd werd met mogelijke strafrechterlijke gevolgen van dergelijke uitspraken, voegde hij er nog aan toe: „Dan gaan ik weer naar Franckrijck mijnen coninck dienen.” Klaarblijkelijk was hij nog niet zo lang in de Nederlanden, een konklusie die met eerder genoemde feiten in overeenstemming is.

Omstreeks dezelfde tijd waarin dit alles zich had afgespeeld, bleken er in het gezin Jullien enige moeilijkheden te zijn over een zeker kapitaal en de rente daarvan. Kennelijk om aan de problemen een einde te maken, legde Alexius Jullien op 12 juli 1719 voor de schepenen van Lier een verklaring af (49). Wij lezen daaruit dat aan Godefroy en Joannes Jullien „eene rente van dryduysent gulden capitael wisselgelt als den comparant is heffende tot laste van dese stadt” wordt toegekend, zij het onder konditie dat het volle eigendom niet eerder aan hen zou overgaan dan na de dood van „Anthoni Julien, oock synen soone, innocent, woonende tot Venray, lande van Luyck”. Was dit wellicht een kind uit het tweede huwelijk? Wij hebben het nergens kunnen vaststellen.

Blijkens genoemde verklaring was zijn vrouw Elizabeth Knapen toen nog in leven. Kort daarop moet zij echter gestorven zijn, want op 2 april 1720 trad Alexius Jullien voor de derde maal in het huwelijk (50). Ditmaal met Maria de Merix te Lier. Vermoedelijk is dit huwelijk kinderloos gebleven.

Het klokkengieten ging intussen onverdroten verder, hoewel sinds de Roermondse klokken en afgezien van de nader te noemen beiaarden, eigenlijk geen werkelijk belangrijk werk van Alexius

---

(49) Gemeentearchief Weert, inv. no. 2732.

(50) Stadsarchief Lier, huwelijksregisters.

Jullien bekend is. Als beiaardgieter had hij zich echter, dank zij de Lierse leverantie, enige naam kunnen verwerven. Op 22 augustus 1722 schreef de magistraat van Eindhoven hem namelijk een uiterst vriendelijke brief waarin hem verzocht werd om „soo ras mogelijk en hoe eerder hoe liever” over te komen teneinde het hergieten van de bestaande beiaard te bespreken (51). Dit oude spel, dat in 1686 door Jan Fremy, toen nog woonachtig te Eindhoven, gegoten was, had kennelijk op de lange duur geen voldoening kunnen schenken. Op 27 augustus daaropvolgend verscheen Jullien in een vergadering van de gemeente waarbij hem de levering van een beiaard bestaande uit 20 of 24 klokjes werd opgedragen. Over de muzikale uitvoering diende hij zich te verstaan met de adviseur. De levering zou binnen drie maanden moeten geschieden (52). Zulks schijnt ook inderdaad te zijn gebeurd, want het klokkenspel werd in het daarop volgende jaar gekeurd door Jacobus Zeemans, organist en beiaardier te Breda en bovendien bekend adviseur in zijn tijd. Helaas echter moesten twee kleine klokjes afgekeurd worden „als niet accorderende met haer geluijt op de andere clocken” (53). Bovendien stelde Zeemans voor om nog enkele basklokken aan het spel toe te voegen. Pas vele jaren later zou de eindkeuring plaatsvinden. In de stadsvergadering van 2 mei 1726 werd namelijk gerapporteerd dat Zeemans het nieuwe klokkenspel „niet ondienstigh oordele”, dat het derhalve goedgekeurd was, hoewel het wellicht beter zou kunnen (54). Was dit de oorzaak van het feit dat toen Breda in 1723 een beiaard wenste, dus kort na de voorlopige voltooiing van het

---

(51) Gemeentearchief Eindhoven, Stukken betreffende klokken en carillon op het stadhuis te Eindhoven, doos 68, no. 102.

De gegevens over de Eindhovense Jullien-beiaard werden welwillend beschikbaar gesteld door de heer J. de Lange te Geldrop, waarvoor hier oprechte dank.

(52) Gemeentearchief Eindhoven, resolutieboek 1722.

(53) Gemeentearchief Eindhoven, resolutieboek 1723.

(54) Gemeentearchief Eindhoven, resolutieboek 1726.

Eindhovense spel, deze niet besteld werd bij Jullien, doch bij Witlockx? (55). Had Zeemans, die uiteraard ten nauwste bij het Bredase spel betrokken was, dit geadviseerd? Onmogelijk is dit geenszins, want ook al zou Jullien voor zijn beiaard van Eindhoven wederom de hulp van Witlockx hebben ingeroepen, hoewel dit niet uit de stukken blijkt, dan nog zal het voor Zeemans vanzelfsprekend zijn geweest in Breda niet Jullien, doch Witlockx te adviseren. Niettemin heeft de Eindhovense Jullien-beiaard gedurende 145 jaar uitstekend dienst gedaan, want nadat in 1867 deze beiaard door een minderwaardig 19de eeuws produkt was vervangen, werd al spoedig vastgesteld dat het oude in wezen veel beter en veel klankvoller was geweest (56).

Het ligt voor de hand om aan te nemen dat de beiaard die Alexius Jullien in 1723-24 voor de iets ten zuiden van Eindhoven gelegen Norbertijnenabdij te Postel in Belgisch Brabant vervaardigde, het rechtstreekse gevolg was van zijn levering aan Eindhoven. Over het ontstaan van dit klokkenspel zijn wij slecht geïnformeerd. Wij weten alleen maar dat het uit 25 klokken bestond op basis van een ongeveer 250 kg. wegende klok. Slechts kort hebben de kloosterlingen er plezier aan beleefd, want op het einde van de 18de eeuw, tijdens de Franse overheersing, moest het in allerijl in veiligheid gebracht worden. Het werd bij een zekere Hendrik van den Broeck te De Weebosch (gem. Bergeijk), een nabij gelegen gehuchtje, begraven. Het zou nimmer meer naar Postel terugkeren, want in 1835 werd het aan de stad Helmond verkocht en na een uitbreiding en enkele hergietingen aldaar in de St.-Lambertustoren gehangen. Na de jongste wereldoorlog was deze beiaard echter in deerlijk verval geraakt, zodat in 1953 een restauratie plaatsvond. Meerdere kleine klokjes werden toen door nieuwe vervangen, zodat van de oorspronkelijke 25 klokken

---

(55) Dr. J.F. CORSTENS, *Het carillon op den Grooten Toren*, in *Sinte Geertruydsbronne*, jg. 3, 1926, blz. 95-104 en 128-131, blz. 102.

(56) Mr. A. LOOSJES, *De Torenmuziek in de Nederlanden*, Amsterdam 1916, blz. 85.

er nog zeven resterende. Ondanks deze kleine kern van Jullien-klokken kan het nog altijd als een alleraardigst klokkenspel beschouwd worden (57).

De Postelse beiaard was het laatste klokkenspel dat door Alexius Jullien werd vervaardigd. Het was zijn derde werkstuk als beiaardgieter geweest. Wellicht ook het vierde. Bekend is immers dat in 1717 of kort daarna het klooster van de Kartuziers te Lier een beiaard van 34 klokken had aangeschaft, een spel dat op het einde van de 18de eeuw alweer verdwenen was. De gieter is nimmer achterhaald, doch het ligt natuurlijk voor de hand om aan te nemen, dat de kloosterlingen hun klokken bij Jullien als stadsgenoot hadden besteld. Elk bewijs ontbreekt evenwel (58). Inmiddels begon Alexius Jullien op leeftijd te komen, een feit dat het uitzien naar een vaste kompagnon alleszins rechtvaardigde. Het zouden echter niet, zoals wij reeds zagen, zijn zonen worden. In 1727 goot hij namelijk tezamen met Gulielmus van Everbroeck een 215 kg. wegende klok voor de St.-Willibrorduskerk te Klein-Zundert (gem. Zundert, Ned. Br.). Vanzelfsprekend droeg deze klok nog duidelijk het stempel van Jullien; ook toen nog werd het fries gebruikt waarop de Dood twee mensen achtervolgt. Wie deze Van Everbroeck was, hebben wij niet kunnen achterhalen. Vastgesteld kon slechts worden dat deze gelegenheidsgieter, die hij kennelijk was, ook nog een klokje voor het raadhuis te Wouw gegoten heeft, een plaats in de buurt van Zundert.

Men moet aannemen dat een verdere samenwerking met genoemde gieter op niets is uitgelopen. Zowel in 1729 als in 1731 bleek hij tenminste in Ignatius en Stephanus Roelant zijn helpers gevonden te hebben. In eerstgenoemd jaar hadden zij gedrieën een tweetal klokken voor de Kapelkerk te Brussel-1 gegoten; in 1731

---

(57) RINUS DE JONG, ANDRE LEHR en ROMKE DE WAARD, *De zingende torens van Nederland*, in *Ned. Klokkenspel-Vereniging*, 1966 e.v., s.v. Helmond.

(58) Dr. G. VAN DOORSLAER, *Verdwenen klokkenspelen in de Antwerpse Kempen*, overdruk uit *Oudheid en Kunst*, jg. 1939, blz. 10-12.

vervolgens een 1376 kg. zware luidklok voor de St.-Michiels-Kathedraal, eveneens te Brussel. De laatste was overigens een klok met uiterst slechte toonstruktuur en met een weinig fraaie klank, reden waarom ze in 1959 hergoten werd. Had Jullien, ondanks het feit dat hij als eerste gieter op die klok vermeld werd, het werk grotendeels aan de beide Roelants overgelaten? Het zou niet onwaarschijnlijk zijn.

Het wordt dan steeds stiller rond de figuur van Alexius Jullien. Uit 1732 zijn nog slechts twee klokken van hem bekend, ditmaal weer alleen door hem gegoten. Eén daarvan was bestemd voor Geel (Antw.) en de andere was een hergieting van een klok uit de Lierse beiaard. In 1733 tenslotte volgde zijn laatste belangrijke opdracht (59).

In de voorgeschiedenis tot deze opdracht lezen wij dat Jan de Hondt, uurwerkmaker te Antwerpen, de trossiers van Mechelen erop attent had gemaakt dat in de werkhuisen van Willem Witlockx, die in 1733 gestorven was, een prachtige speeltrommel lag. Wellicht was die geschikt voor de beiaard op de St.-Romboutstoren. Hoewel men aanvankelijk op dit voorstel wilde ingaan, zag men er later toch weer vanaf en besloot Mechelen om Alexius Jullien, daartoe aanbevolen door Jan de Hondt, een geheel nieuwe te laten gieten. De overeenkomst werd op 7 juli 1733 gedagtekend. Daarin werd onder meer bepaald, dat het geelkoper door de stad beschikbaar gesteld zou worden, evenals dat de stad de kosten zou dragen voor het bouwen van een oven en van het hout waarmee die oven gestookt zou moeten worden. Jullien zou vijf stuivers per pond afgewerkt gewicht krijgen. De speeltrommel, eenmaal gegoten zijnde, zou namelijk nog volkomen glad en gaaf afgedraaid moeten worden om vervolgens van vele vierkante gaten voorzien te worden teneinde daarin volgens het patroon van het te spelen wijsje de zogenaamde nootjes te kunnen bevestigen.

---

(59) F. STEURS, *De toren van Sint-Rombautskerk te Mechelen*, Mechelen 1900, blz. 119-127.

Daarna zou de trommel door Jan de Hondt in een ijzeren frame gebouwd worden en vervolgens aangesloten worden op het torenuurwerk. Het ziet ernaar uit dat Julliens deel van het werk voorspoedig verlopen is, want reeds op 3 september 1733 werd de nieuwe beiaardtrommel te Mechelen gegoten. Met Jan de Hondt was de magistraat echter minder gelukkig. Vele jaren moest het duren voordat deze zijn toebedeelde taak enigszins naar behoren had vervuld. Pas in 1737 kon de nieuwe rammel in werking worden gesteld.

Intussen waren er ook andere vraagstukken aan de orde geweest. Stadsbeiaardier Jan Joseph Colfs had namelijk voorgesteld om de ijzeren pilaren van het frame waarin de trommel geplaatst zou worden, met geelpoer te omgieten. Aanvankelijk voelde men daar niet zoveel voor, doch toen Colfs daarvoor nog eens krachtig pleitte, terzijde gestaan door Alexius Jullien, Jan de Hondt en de klokkengieter Joris du Mery, een zwager van De Hondt, toen zwichtte de magistraat toch. Wellicht daarom werd aan de gieting een feestelijk tintje gegeven. Wij lezen tenminste dat de magistraat verzocht werd om het vuur van de oven aan te steken.

De klokkengieter Joris du Mery, die wij bij die gelegenheid even ontmoetten, had reeds een jaar voordien, in 1733 dus, met Alexius Jullien samengewerkt bij het gieten van diens laatst bekende klok bestemd voor Grobbendonk (Antw.) (60). Een tweede kompanjon van Jullien was toen een zekere J.F. Moons. In hoeverre de laatste dezelfde was als de Lierenaar Frans Moons, die in 1740 de tweede klok van de Lierse beiaard goot, zij het niet zonder vele strubbelingen, staat niet vast (61). Bedoelde klok, de O.L. Vrouweklok met een gewicht van circa 2500 kg., werd in 1781 alweer hergoten door de Antwerpenaar Joannes Huart.

In tegenstelling met Moons zou de toen nog jonge Du Mery tot een voortreffelijk gieter uitgroeien en vooral bekendheid ver-

---

(60) DONNET, t.a.p., blz. 414.

werven door zijn merkwaardig klokkenspel uit de jaren 1742-48 voor de Halletoren te Brugge. Speciaal met het oog op die beiaard was hij in Brugge gaan wonen om die stad nimmer meer te verlaten. Voordien woonde hij met zijn vrouw Maria de Hondt te Antwerpen waar hij op 21 maart 1736 als poorter was ingeschreven (62). Was hij wellicht een leerling van Alexius Jullien? Het lijkt geenszins onwaarschijnlijk. Zijn zwager Jan de Hondt kende Alexius Jullien reeds jaren; beiden werkten al te Eindhoven samen. Mogelijk was Du Mery via zijn vrouw met het klokkengieteren in aanraking gekomen en daardoor zó geboeid, dat het tenslotte zijn beroep zou worden.

Alexius Jullien was inmiddels reeds overleden. Hij stierf te Lier op 11 december 1734 (63). Bijna twee jaar eerder was hij nog voor een vierde maal in het huwelijk getreden, namelijk op 17 februari 1733 met Maria Stobbaerts (64). In de huwelijksakte werd daarbij de aantekening gemaakt „cum disp. in 2 bannis”. Men mag zonder overdrijven vaststellen dat met de dood van Alexius Jullien een periode afgesloten werd. Niet omdat hij zo'n uitzonderlijk en bekwaam beiaardgieter is geweest, doch wel omdat hij tot de eerste groep van gieters behoorde die de kunst van de gebroeders François en Pieter Hemony en Melchior de Haze heeft voortgezet. De meest briljante van die groep, Claes Noorden, was reeds in 1716 te Amsterdam overleden (65). Nadien waren het Andreas Frans van den Gheyn die in 1732 te Leuven overleed en Willem Witlockx te Antwerpen in 1733. In 1734 tenslotte stierf Alexius Jullien. Het was in hetzelfde jaar dat nog een ander Lotharings klokkengieter, namelijk Antoine Bernard overleed, een enigszins vergelijkbare figuur, doch die anderzijds zijn pogingen om een beiaard voor Hasselt (Belg. L.) te maken in

---

(61) DONNET, t.a.p., blz. 404.

(62) DONNET, t.a.p., blz. 455.

(63) Stadsarchief Lier, overlijdensregisters.

(64) Stadsarchief Lier, huwelijksregisters.

(65) LEHR, t.a.p., blz. 94 e.v.

1732 met schande moest staken (66). Een nieuwe generatie beiaardgieters zou opkomen. De belangrijkste daaronder waren de meergenoemde Joris du Mery (1699-1784) en Andreas Jozef van den Gheyn (1727-1790) (67). Zij beiden bij uitstek zouden de kunst van het beiaardgieten en stemmen hooghouden, een kunst die Alexius Jullien wellicht nimmer ten volle beheerst heeft, doch die hij anderzijds gedurende zijn gehele leven onvermoeibaar heeft nagestreefd. Daardoor onderscheidde hij zich ook in hoge mate van zijn Lotharingse kollega's uit wie hij was voortgekomen.

---

(66) ANDRE LEHR, *Detonerende klanken uit de 18de eeuwse beiaardgierij*, in *Spiegel der Historie*, jg. 1, 1966, blz. 26-33.

(67) EDM. GEÜDENS, *Les cloches de Pulderbosch et Wyshagen et le carillon de Hasselt*, in *Annales de l'Académie Royale d'Archéologie de Belgique*, tom. 54, 1902, blz. 616-628. ALFONS HAMOIR, *Iets over den beiaard van Hasselt*, in *Limburgsche Bijdragen*, bundel 13, Hasselt 1915, blz. 13-31.

LIJST VAN JULLIEN-KLOKKEN

Onderstaande lijst, die allermintst aanspraak op volledigheid kan maken, geeft een overzicht van klokken welke door de Julliens gegoten werden. In de derde kolom (grootte) is bij voorkeur de grootste doorsnede van de desbetreffende klok aangegeven. Ontbreekt dat gegeven dan is zo mogelijk het geschatte gewicht dan wel de toonhoogte genoteerd. In de laatste kolom wordt vermeld of de klok al dan niet nog bestaat, resp. met het teken * en +. Indien achter het kruisje een jaartal is genoteerd, betekent dit dat in genoemd jaar de klok verloren is gegaan.

giet- jaar	plaats en gebouw	grootte	bijzonderheden
NICOLAS JULLIEN			
1686	<i>Hellimer</i> (Frankrijk)	?	+ 1755 (klok was toen te Ancerville)
1688	<i>Beek</i> , gem. Ubbergen Gld., Ned. Herv. Kerk	81 cm.	+ 1943
ALEXIUS JULLIEN			
1689	<i>Handel</i> , gem. Gemert N.B.	59 cm.	*
1689	H. Maria Hemelvaart	51 cm.	*
1689	<i>Handel</i> , Zusterhuis	45 cm.	
1689	<i>Mortel</i> , gem. Udenhout N.B. H. Antonius	46 cm.	
1691	<i>Maaseik</i> B.L. parochiek.	?	+
1692	<i>Gerdingen</i> B.L.	?	+ alleen archivalisch bekend
1692	<i>Roggel</i> N.L., H. Petrus	120 cm.	+ 1958
1692	<i>Weert</i> N.L., H. Martinus	circa 4000 pd	* diam. 147 cm.
1692		circa 3000 pd	+ 1912
1692		?	+ vermoedelijk 1763/64
1694	<i>Lichtenvoorde</i> Gld.	?	+ alleen archivalisch bekend
1695	<i>Beers</i> N.B., H. Lambertus	95 cm.	
1695	<i>Gennep</i> N.L., N.H. Kerk	144 kg.	*
1695		100 kg.	*

1695	<i>Ledeacker</i> , gem. Oploo N.B. H. Catharina	53 cm.	
1695	<i>Oeffelt</i> , N.B.	101 cm.	
1695	Zoete Naam Jezus	78 cm.	
1696	<i>Best</i> N.B. H. Odulphus	125 cm.	
1696	<i>St. Oedenrode</i> N.B., Knop- toren	149 cm.	*
1696	<i>Oirschot</i> N.B., H. Petrus	139 cm.	oorspronkelijk 4 klokken?
1698	<i>Eindhoven</i> N.B., Gr. Kerk	circa 6000 lb	+ 1766
1698		?	+
1698	<i>Waalre</i> N.B., H. Willibrord.	94 cm.	+ 1943
1698	<i>Zaltbommel</i> Gld. N.H. Kerk	129 cm.	
1698	<i>Zaltbommel</i> , Raadhuis	?	dezelfde als vorige?
1699	<i>Borgharen</i> N.L.,	68 cm.	*
1699	H. Martinus	60 cm.	*
1699	<i>Heffeneert</i> -Maaseik B.L.	?	+ 1875
1699	<i>Leende</i> N.B. H. Petrus Banden	113 cm. 106 cm.	
1700	<i>Baarlo</i> , gem. Maasbree N.L.	?	+ 2 klokken; alleen archivalisch
1700	<i>Balen</i> Antw., parochiekerk?	?	samen met F. Cnapen
1700	<i>Balen</i> Antw., St. Andreas	120 cm.	samen met F. Cnapen
1700	<i>Someren</i> N.B.	?	+ 2 klokken; alleen archivalisch bekend
1701	<i>Grathem</i> N.L. H. Severinus	?	
1702	<i>Steenokkerzeel</i> Br., St. Rombout	69 cm.	* opgenomen in de beiaard; verder nog 1 grote en 4 kleine; deze 5 werden in 1735 omgesmolten
1704	<i>Kozen</i> B.L., Cortenbosch	700 kg.	
1704	<i>Lier</i> Antw., Stadhuis	?	* uurklok
1704	t.m. 1707 <i>Lier</i> Antw., St. Gummarus	beiaard	oorspronkelijk vermoede- lijk 35 klokken op basis van een bes°. Gekeurd 7 juli 1707. Thans nog 22 Jullien-klokken.
1707	<i>Lier</i> Antw., St. Gummarus	trommel	messing speeltrommel die in 1713 werd afgewerkt door H. Joltrain, Antw.

1707	<i>Erps Br., St. Amandus</i>	1100 kg.	
1707		900 kg.	
1708	<i>Itegem Br., St. Guibertus</i>	600 kg.	
1708		95 cm.	
1708	<i>Viersel Antw., kerk</i>	600 kg.	
1709	<i>Lier Antw. St. Gummarus</i>	22 cm.	* uitbreiding beiaard
1709	<i>Meerhout Antw., Grafkapel</i>	35 cm.	van 1704-07
1709	<i>Olland N.B., gem. St. Oedenrode, H. Martinus</i>	62 cm.	
1709	<i>Wilsele Br., Putkapel</i>	36 cm.	
1710	<i>Antwerpen, St. Andries</i>	?	+ 1755
1710	<i>Oud-Gastel N.B., H. Laurent.</i>	112 cm.	
1710			
1712	<i>Kontich Antw. St. Martinus</i>	140 kg.	+ 1857
1713	<i>Duffel Antw. St. Martinus</i>	?	+ 1797
1713	<i>Duizel, gem. Eersel N.B. H. Johannes' Geboorte</i>	40 cm.	
1713	<i>Lier Antw. St. Gummarus</i>	106 cm.	* morgenklok; niet in de beiaard
1713	<i>Swartbroek N.L.</i>	?	
1713-	<i>Roermond N.L.</i>	gelui	+ 1892. Vijf luidklokken waarvan de zwaarste ca. 7500 pond
1714	<i>St. Christoffel</i>		
1714	<i>Laffeld, Kr. Heinsberg (Duitsl.), R.K. Kerk</i>	?	
1715	<i>Lier Antw., St. Gummarus</i>	240 mm.	* uitbreiding beiaard van 1704-07
1715	<i>Montfort N.L., H. Catharina</i>		
1715	<i>Waterlandkerkje Z., N.H. Kerk</i>	43 cm.	*
1716	<i>Destelbergen O.Vl., O.L. Vrouw ter Sneeuw</i>	85 cm.	
1716	<i>Turnhout Antw., Begijnen</i>	50 cm.	
1717	<i>Tessengerlo B.L., St. Martinus</i>	135 cm. 100 cm.	
1718	<i>Baal Br., St. Anna</i>	circa 50 kg.	*
1719	<i>Lier Antw., St. Gummarus</i>	31,4 cm.	* latere hergieting
1720	<i>Deurne N.B., St. Willibrord.</i>	53 cm.	*

1721	<i>Meldert</i> N.L., St. Willibrord.	59 cm.	
1722	<i>Olmen</i> Antw., H. Willibrord.	81 cm.	
1722	<i>Eindhoven</i> N.B., Stadhuis	beiaard	+ 1867. Vermoedelijk 24 klokken
1723-	<i>Helmond</i> N.B.,	beiaard	Afkomstig van Postel.
1724	St. Lambertus		Oorpronkelijk 25 klokken op basis cis2. Thans nog 7.
1724	<i>Reet</i> Antw., Mar. Magdalena	fis	
1726	<i>Oostakker</i> O.VI., par. kerk	96 cm.	
1726	<i>Wortel</i> Antw., St. Jan Bapt.	116 cm.	
1727	<i>Klein Zundert</i> , gem. Zundert N.B., St. Willibrordus	64 cm.	Samen met Gulielmus van Everbroeck
1728	<i>Tielrode</i> O.VI.	?	
1729	<i>Brussel-I</i> , Kapelkerk	117 cm.	?
1729		1036 kg.	+ Samen met „Ignatus en Roelans”; bedoeld: Ignatius en Stephanus Roelant?
1730	<i>Borgloon</i> B.L., Gasthuiskap.	40 cm.	*
1731	<i>Brussel</i> , Michielskathedraal	127 cm.	+ 1959. Samen met Ingatius en Stephanus Roelant
1732	<i>Geel</i> , Antw., Kapel v. Elsum		
1732	<i>Lier</i> Antw., St. Gummarus	71 cm.	+ latere hergieting
1733	<i>Mechelen</i> , St. Rombout	trommel	Messing speeltrommel die door Jan de Hondt uit Antwerpen werd afgewerkt
1733	<i>Grobbendonk</i> Antw.	?	Samen met J.F. Moons en G.D. Meiry (G. du Mery?)

JOSEPH JULLIEN

1687	<i>Schrozberg</i> (Duitsland)	?	+
1692	<i>Veen</i> N.B., Ned. Herv. Kerk	123 cm.	
1693	<i>Drevenack</i> (Düsseldorf), Evang. Kirche	?	
1694	<i>Wiesensteig</i> (Duitsland)	gelui	+ Samen met Johannes Rosier II
1695	<i>Stockheid</i> (Heilbronn), Duitsland	101 cm.	*

1696 *Michelbach a.d. Bilz* +
(Duitsland)

GODEFROY JILLIEN & JEAN PETIT

1717 *Oosterholt* N.L. ?
1717 *Posterholt* N.L. ?
1718 *Gemert* N.B., Joh. de Doper 125 cm.
90 cm.

Dit overzicht kwam tot stand mede dank zij de hulp van Gaston van den Bergh te Duffel en Het Sterckshof te Deurne-Antwerpen.

